

Utdrag ur

HÖRSNE KYRKA GOTLAND VÅRD- OCH UNDERHÅLLSPLAN 2006

Ansvariga för vård- och underhållsplanen

Inför upprättandet av denna vård- och underhållsplan för Hörsne kyrka har kyrkan och kyrkogården besiktigats av undertecknad.

Ansvariga för vård- och underhållsplanens olika delar anges här nedan.

(Namn inom parentes anger dock att i planen endast använts där angivet besiktningsprotokoll eller åtgärdsprogram, upprättat av resp. namngiven konsult.)

Kyrkobyggnad	Arkitekt Jan Utas
Elinstallationer och åskskydd	(Elingenjör Peter Ström)
Kyrkogårdsmur	Arkitekt Jan Utas
Kyrkogård	Arkitekt Jan Utas
Växtlighet på kyrkogården	Kyrkogårdsingenjör Johan Arvidsson
Kalkmålningar	Ej utsedd
Stenarbeten	Ej utsedd
Inventarier av trä	Antikvarie Cecilia Boman
Inventarier av metall	Antikvarie Cecilia Boman
Inventarier av sten	Antikvarie Cecilia Boman
Textilier	(Textilkonsultfirma Lotine)
Kyrkklocka/-or	(Ing. Ingvar Rohr)
Övriga inventarier	Antikvarie Cecilia Boman

Källförteckning

Otryckta källor

Handlingar i Riksantikvarieämbetets arkiv, ATA, Stockholm

Handlingar i Läns museet på Gotlands arkiv, Visby

Inventering av inventarierna i Hörsne kyrka 1999-2001, utförd av Birgitta Lerberg m.fl.

Inventering av Hörsne kyrkogård, utförd 1996 av antikvarie Roger Öhrman, Gotlands fornsal.

Program för utvändiga reparationsarbeten på Hörsne kyrka, upprättat 2005 av arkitekt Jan Utas, Visby.

Trädplan för Hörsne kyrkogård, upprättad 2005 av trädgårdsingenjör Johan Arvidsson, Visby.

Tryckta källor

Lagerlöf-Svahnström, Gotlands kyrkor, 1991.

Inventarium över svenska orglar 1989:II, Linköpings och Visby stift, red. Tore Johansson, 1990.

Nilssøn Strelow, Hans, Cronica Guthilandorum, 1633.

Rohr, I., Gotlands kyrkklockor och ringningsseder, 1985.

Svahnström, Gunnar och Karin, Måleri på Gotland 1530-1830. 1989.

Sveriges Kyrkor, Gotland bd III, 1942.

Söderberg, B. G., Gotländska kalkmålningar 1200-1400. 1971.

Utas, Jan Andréasson-, Om gotländska valv, examensarbete i Arkitekturens teori och historia, Chalmers tekniska högskola, 1971.

Öhrman, Roger, Sockenmagasin på Gotland. I Gotländskt Arkiv 1990.

Händelselista

ÅR	BYGGNADSDEL ETC.:	REF.
1096	Byggnadsår enligt Strelow.	SvK
o. 1180	Absidkor med dörr signerad i runor av Garvald.	SvK
o. 1210	Ett romanskt långhus byggdes.	SvK
1239	Byggnadsår enligt Taxuslistan.	SvK
1200-1250	Tornet byggdes (SvK anger ”1239”).	GK
o. 1260	Träskulpturer: Madonna samt ungdomligt helgon.	SvK
s. 1200-tal	1100-talskoret revs och det nuvarande koret byggdes (enl. SvK dock ej valvet), och sakristian uppfördes (SvK anger byggnadstiden till ”omkr. 1260”).	GK, SvK
1300-1350	Det romanska långhuset revs och det nuvarande långhuset byggdes (SvK anger ”omkr. 1200”), varvid 1200-tals koret förkortades något och en för kor och långhus gemensam triumfbåge tillkom.	GK, SvK
	Långhusportalen utförd av ”Egypticus”. Målningar i långhuset och koret av ”Egypticusmålaren”.	GK
	Samtidigt välvdes koret och glasmålningar tillkom i fönstren.	SvK
1334	Gravsten över Bömund på kyrkogården.	SvK
o. 1350	Stort altarfönster, nya glasmålningar i koret. Retabel och sakramentsskåp.	SvK, GK
o. 1460	Triumfkrucifixet (corpus).	SvK
1494	Gravsten över kyrkoherden Botulf. Ligger som trampsten utanför tornets N portal.	
s. 1400-tal	Kyrkklockan.	SvK, GKR
1400-tal	Målning i nisch i korets N mur av ”Passionsmästaren”.	GK
o. 1680	Bänkar, bl. a. en biskopsbänk, numera i SHM, och den nuvarande korbäken, tillverkade huvudsakligen av snickaren Jochim Sterling.	SvK
1686	Disken för altaret (dvs. altarskranket) kom till.	KA
	Nytt tak på sakristian.	KA
	Kyrkan vitlimmades, oklart om ut- eller invändigt.	KA
	En Lasarustavla tillverkades och målades.	KA

ÅR	BYGGNADSDEL ETC.:	REF.
1688	Predikstolen av snickaren Jochim Sterling (dörr till densamma numera i torntrappan).	SvK, GK KA
	Predikstolen målad med ”himmel däröver” av Andreas Hamborger och Johan Bartsch.	GKS, KA GKS KA
	Dessa målade även bänkarna på ”Qvinfolkssidan” i kyrkan och ”disken för altaret” (altarskranket)..	KA SvK, GK,
	Epitafium över Petrus Ronander ohh Petronella Dalman, målat av (Andreas) Hamborger, senare ommålat 1696 (av Abraham Beck) och 1700 (av Christian Lorentz Numens von Holsten).	GKS, KA
	Epitafiet sattes upp på norra korväggen.	KA
1689	Kyrkodörrarna målades med ”husfärg”.	KA
1691	Målning och vitlimning i koret.	KA
	Manfolksbänkarna nytillverkade.	KA
1693	Kyrkan ”speckat och vitlimmat” utantill på S sidan.	KA
1696	Korset nedtaget (från triumfbågen?) och upphängt ”på muren som det nu pleger”.	KA
1699	Den 5 och 6 mars tjärades kyrktornet av Lars Erikson Hammars i Norrlanda.	KA
1600-tal	Triumfkrucifixets kors.	SvK
1700	Räcket till predikstolen målat av Christian Lorentz Numens.	GKS
	Kyrkan putsades invändigt ”omkring foten”.	KA
1701	Altaruppsats med begagnande av figurerna från 1300-talsretablet, samt med målning av Rasmus Bartsch (Bortz), numera borttagen.	SvK, GK GKS
1702	Väggar och valv ”som sig uttill luta till fall och ruin” renoverades 1702 av murmästaren Arent Webers won Helmstad.	KA
1703	Altartavlan, fattigstocken och ”skranket med lövverk - - - nedan i kyrkan” målades av Rasmus Bartsch.	KA
1707	Golvet i långhuset ”botat och förbättrat”.	KA

ÅR	BYGGNADSDEL ETC.:	REF.
1708	De två bakersta bänkarna vid kyrkodörren nytillverkades efter modell av övriga bänkar.	KA
	”Sångkoret” (korbänken) ändrades så att den blev smalare för att man från bänkarna på kvinnfolkssidan bättre skulle kunna se prästen, samt kortare för att möjliggöra bekväm inpassage i sakristian.	KA
	Ny ekränna i tornet och nya bräder med tät bördning under på norrsidan av långhustaket (delar av) samt ny huv (nock) på detsamma, allt utfört av Hindrich Tule i Ganthem.	KA
1712	Resterande delar av långhustakets N takfall lades om med nya bräder, varefter det tjärades (17 juni).	KA
1713	Nytt loft med ny ränna inlagt under klockorna. Kyrkluckan byggdes om.	KA
	Sparrarna över ”gatugrinden” förnyades och bräder lades på.	KA
1716	Nytt tak på sakristian, vilket tjärsmordes. Även långhustakets N takfall tjärades.	KA
1717	Nytt golv i tornet. 3 nya ekstolpar inlagda under ”min gravsten”.	KA
1719	Sakristitaket och långhustakets N takfall tjärades (6 juni).	KA
	I oktober skrapades mossa på kortaket.	KA
1722	¾ av långhustakets S takfall lades om med tät bördning.	KA
1723	Den sista fjärdedelen av långhuset S takfall (intill tornet) lades om och taket tjärades (2 sept).	KA
	En anteckning i kyrkoboken kan antyda att en vägg sattes upp i tornrummet detta år ”till kyrkans tjänst att förvara kyrkans bräder och annat kyrkan tillhöriga saker”.	KA
1725	Långhustakets S takfall tjärades ånyo.	KA
	Kortaket reparerades till taktäckning och stomme, samt tjärades (15 sept).	KA
1726	Kyrkbänkarna på N sidan, bänkarna i det mellersta kvarteret och de bakersta bänkarna på S sidan målades av Johan Hernell, ”hemma i Växjö”.	SvK, KA
	Koret målades invändigt (Inskr.).	KA
	Kortaket tjärades ånyo.	KA

ÅR	BYGGNADSDEL ETC.:	REF.
1727	Den gamla, fyrkantiga tornhuven togs ned och ersattes av en åttkantig huv (på 7 dagar!) från det översta till det understa bandet - - - försett med nytt virke, så(väl) innan som utan till takat” Huven tjärsmordes även, mästare på tornet var Tomas Gandarve i Källunge.	KA
	Triumfkrucifixet reoverades av Johan Hernell, som även målade en ”gardin” till detsamma. Sannolikt målade Hernell samtidigt även en ”gardin” runt Ronanders epitafium.	KA
1728	Målning på väggen ovanför ingången till ringkammaren (Inskr.)	SvK
	Fattigstocken tillverkad och uppsatt vid kyrkdörren, varvid Lasarustavlan flyttades dit.	KA
	Kortaket tjärades på S sidan (27? sept).	KA
	Skranket (tornrumsväggen?)och klocksträngen(!) målades av Johan Hernell.	KA
1729	Gardinmålning på alturväggen (Inskr).	SvK, KA
	Sockenmännens namn målade på södra och norra kyrkomurarna av Johan Hernell.	KA
	Altarpallen målades av sockenskomakaren Linbom till Nybjärs.	KA
	Kyrktornet tjärsmordes av båtsmannen Pär Medeby (15 sept).	KA
1730	Dopfunten.	SvK, GK
	Funten tillverkades och målades av Johan Hernell. Ursprungligen placerades den i koret.	KA
	Disken (altarskranket) målades av Johan Hernell.	KA
1731	Utvändig putsreparation.	KA
1732	Gardinmålningar på N långhusväggen och vid predikstolen (Inskr.) av Johan Hernell.	SvK
		KA
1733	Långhustakets södra takfall tjärades.	KA
1736	Tornhuven tjärsmordes av artillerikarlen Lars Bergvall (12 maj).	KA
1741	Nummertavla av Johan Hernell, numera i SHM.	SvK
	Dopfunten med locket, tillverkad och målade av Johan Hernell.	
1742	Långhustakets södra takfall tjärades.	Räk.

ÅR	BYGGNADSDEL ETC.:	REF.
	Östra (=södra?) reparerades medelst nya bräder samt tjärstrykning.	Räk.
	Östra korffönstret lagades.	Räk.
1747	Läktaren tillkom.	SvK
1755	"Kyrkotaket" tjärsmordes.	Räk.
1757	"Kyrko- och sakristitaken" reparerades och tjärströks.	Räk.
1759	Snickaren Hans Öhman fick betalt för reparation av korbänken samt predikstols- och läktartrapporna.	Räk.
1760	Tre nya fönster (=glasrutor) sattes in i kyrkan och klockbocken reparerades.	Räk.
1761	Två nya fönster (=glasrutor) sattes in i kyrkan.	Räk.
1771-72	"Kyrkotaket" tjärsmordes.	Räk.
1775-76	Arbetslön utbetalades för "kyrkans späckning och vitlimning".	Räk.
1783-84	"Kyrkotaket" tjärsmordes.	Räk.
1792-93	"Kyrkotaket" tjärsmordes, och fönstren reparerades.	Räk.
1795-96	Långhustaket S takfall och översta delen av det N takfallet tjärades.	Räk.
	Nya fönster (=glasrutor) i Ö gaveln	Räk.
	Golvet i sakristian lades om.	Räk.
1796	En äldre tornhuv revs och en ny uppfördes av tornbyggare Per Lindström från Östergarn. Klockorna placerades i huven.	SvK
	Huven smordes med rödfärg och tjära.	Räk.
1797-98	"Kyrkotakets" N takfall och "kyrkogluggarna" tjärades.	Räk.
1798-99	"Kyrkotaket" smordes med rödfärg och tjära.	Räk.
1799-1800	Två fönster (=glasrutor) i Ö gaveln.	Räk.
1801-02	Tornet tjärades.	Räk.
1802-03	Nya dörrar till kyrkans portar som målades med linoljefärg.	Räk.
1803-04	"Kyrkotakets" S takfall tjärades.	Räk.
1805-06	Nytt dyrkfritt lås till kyrkans stordörr, tillverkat av Olof Suderby i Atlingbo.	Räk.
1806-07	Sakristians golv nylades ånyo sedan det ruttnat på kort tid.	Räk.
1809-10	"Kyrkotakets" S takfall tjärades.	Räk.
1821-22	Reparation av fönster efter stormskada den 3 febr.	Räk.

ÅR	BYGGNADSDEL ETC.:	REF.
1822-23	Kyrkan reparerades under ledning av Paul Stenstugu i Bäl. Tjära och kalk användes.	Räk.
	Snickaren Tuftström(?) tillverkade en bänk i kyrkan till de yngre gossarna, målaren Flodmark målade densamma.	Räk.
1825-26	Kyrktornet tjärades av sjömannen Högström.	Räk.
1829-30	Kyrktornet tjärades.	Räk.
1831-32	”Stortaket” (långhustaket) nybyggdes under ledning av Paul Stenstugu i Bäl, tjärades.	Räk.
1833	Långhustaket och tornhuven tjärades.	Räk.
1838	Kyrkogårdsmuren uppsattes.	Räk.
1839	Reparationsarbeten på kyrkan under ledning av kyrkbyggaren Sjöström, bl.a. köptes färg, kimrök, spik och tjära.	Räk.
1841	Betalt för uppläggning av S kyrkogårdsmuren.	Räk.
1842	Betalt för trädplantering på kyrkogården.	Räk.
1844	Betalt för trädplantering på kyrkogården.	Räk.
1845	Betalt för trädplantering på kyrkogården.	Räk.
1854	Beslöts att sätt nya glas i samtliga fönster utom S korfönstret.	SvK
1861	Läktaren byggdes om av snickaren Lars Lundberg, skärmvägg mot ringkammaren.	SvK
	Två målade glasrutor (S:t Paulus och S:t Olof) från 1300-talet togs ut (numera i Gotlands fornsal).	SvK
1871	Korbänken ändrades, bl. a. stympades gavlarna.	SvK
1872	Kyrkotaket reparerades och tjärades.	Räk.
1880-talet	Utvidgning av kyrkogården åt S.	SvK
1892	Fasaderna spritrappades.	SvK
	Orgelharmonium på läktaren.	SvK
1906	Nya glas i fönstren med undantag för S korfönstret.	SvK
1915-16	Tornhuven nybyggdes.	SvK
1937	Kyrkogårdsutvidgning efter förslag av E. Nilsson.	SvK
1952	Åskledare.	GF
1954	Elektrisk belysning.	GF
1955	Triumfkrucifixet konserverades och flyttades till triumfbågen, konservator Erik Olsson, Sanda.	GF

ÅR	BYGGNADSDEL ETC.:	REF.
1937-38	<p>Restaurering efter förslag av arkitekt Erik Fant, Stockholm (GK anger att restaureringen utfördes 1937).</p> <ul style="list-style-type: none"> – Klockhålets tegelbågar togs fram. – Nya faltak. – Nytt trägolv. – Värmeledning med pannrum under mark i vinkeln mellan sakristian och långhuset. – Ändring av bänkinredningen (bänksitsar), varvid det mittre SvK bänkkvarteret V om pelaren togs bort. – Framtagning av äldre färgskikt på inredningen. – Sockenmagasinet renoverades och i detsamma inreddes pannrum för kyrkan samt toalett. 	SvK, GK
1978-80	<p>Ut- och invändig restaurering efter förslag av arkitekt Arne Philip, Visby:</p> <ul style="list-style-type: none"> – Reparation av tornhuvens genom utbyte av skadade delar av stommen och ny panel, samt nytt vattendäck. GF – Klockan flyttades från tornhuvens ned i tornet och nytt klockdäck byggdes, samt ny brädvägg mellan klockdäck och långhusvind. El-ringning (GKR). – Fågelnet i ljudgluggarna. – Nya faltak på täta undertak över kor, långhus och sakristia. – Takstolarna förstärktes. – Fasadernas spritputs avlägsnades och ersattes med vitkalkad slätputs. – Rengöring och foglagning av portaler, socklar, fönsteromfattningar etc. – Dragstag sattes in i långhuset. – Läktaren revs bort. – Framtagning av kalkmålningar i koret och långhuset, konservator Marianne Korsman-Ullman. – Framtagning/konservering av bänkarnas originalmålning, konservator Erik Olsson – Nya förvaringsskåp i tornrummet och nytt textilskåp i sakristian. 	GK
1981	Ny orgel av Johannes Menzel, Härnösand.	ISO, GF
1990	Konservering av medeltida glasmålningar.	GF

ÅR	BYGGNADSDEL ETC.:	REF.
1999	Uppställning av gravhällar mot sockenmagasinet.	GF
2000	Konservering av 4 st gravhällar på kyrkogården.	GF
2003	Konservering av dopfunten.	GF

Förkortningar:

ATA	Riksantikvarieämbetets arkiv, Stockholm.
GF	Gotlands fornsals arkiv.
GK	Lagerlöf-Svahnström, Gotlands kyrkor, 1993.
GKM	B G Söderberg, Gotländska kalkmålningar 1200-1400. 1973.
GKR	I Rohr, Gotlands kyrkklockor och ringningsseder, 1985.
GKS	Gunnar och Karin Svahnström, Måleri på Gotland 1530-1830. 1989.
ISO	Inventarium över svenska orglar 1989:II, Linköpings och Visby stift, red. Tore Johansson, 1990.
Inskr.	Inskrift i kyrkan
KA	Hörsne kyrkoarkiv i ViLa, volym C:1.
o.	omkring
ohh.	och hans hustru
RAÄ	Riksantikvarieämbetets byggnadsregister, 1998.
Räk.	Hörsne kyrkoarkiv i ViLa, kyrkans räkenskaper.
s.	
SHM	sent
Strelow	Statens historiska museum, Stockholm.
SvK	Hans Nilssøn Strelow, Cronica Guthilandorum, 1633.
t.	Sveriges Kyrkor, Gotland, bd III, 1942.
	tidigt